

ПРОГРАМА
ЗА
НАДЗОР НА ЕКЗОТИЧНИ И НЕЕКЗОТИЧНИ БОЛЕСТИ
ПО РИБИТЕ И ДВУЧЕРУПЧЕСТИТЕ МЕКОТЕЛИ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ 2019 – 2021 г.

1. Идентификация на програмата

Държава членка: Република България

Заболявания по рибите и двучерупчести мекотели: **Екзотични (епизоотична хемопоеична некроза) и неекзотични (вирусна хеморагична септицемия, инфекциозна хемопоеична некроза, инфекциозна панкреатична некроза, инфекциозна анемия по съомгата, кой херпес вирусна инфекция по шарана, пролетна виремия по шарана, ренибактериоза, йерсиниоза, мартелиоза по двучерупчести мекотели).**

Период на изпълнение: **01.01.2019 – 31.12.2021 г.**

Референции към този документ: БАБХ извършва официален ветеринарен контрол на аквакултурнопроизводствения бизнес и одобрените преработвателни предприятия съгласно Закон за ветеринарномедицинската дейност, изискванията на чл. 3 от Регламент (ЕС) № 882/2004; чл.10, ал.1 и ал.2 от Наредба № 17 от 16.06.2008 г. за здравните изисквания към стопанските водни животни, продуктите от тях и предпазването и контрола на болести по водните животни, Директива 2006/88/ЕС и Решение 1554/2015 г. за определяне на правила за прилагане на Директива 2006/88/ЕО по отношение на изискванията за надзор и диагностичните методи.

Контакти:

отдел „Здравеопазване на животните“,
дирекция “Здравеопазване и хуманно отношение към животните
и контрол на фуражите”,
Българска агенция по безопасност на храните
бул. „Пенчо Славейков“ 15А
1606, София, България
E-mail: АНWFC@bfsa.bg

1. Исторически данни за епидемиологичното развитие на заболяванията:

В периода 1980-1989 г. вирусната хеморагична септицемия (ВХС, VHS) бе широко разпространена в пъстървовите стопанства, предимно от Смолянски регион. През следващите години на икономическа стагнация голяма част от рибовъдните ферми не функционираха. След възстановяване на рибопроизводството се наблюдава трайна тенденция за намаляване броя на огнищата като заболяването се проявява спорадично в отделни ферми.

През 2011 г. бяха регистрирани 2 огнища на ВХС, едното от тях в регион на страната, където ВХС никога не е установявана и технологичните връзки са се ограничавали само до вноса на оплоден хайвер. В периода 2016-2017 година в страната не са доказани случаи на ВХС и инфекциозна хемопоеична некроза по пъстървите. Инфекциозна панкреатична некроза по пъстървата обаче получи широко разпространение и е установена в 12 рибовъдни стопанства. При проведените скринингови изследвания няма данни за проявление на кой херпес вирусна инфекция и пролетна виремия по шарана.

Проведените епизоотологични наблюдения показват, че рибовъдните ферми, разположени на различни водоизточници и дори от различни региони на страната осъществяват интензивни технологични връзки, които не винаги подлежат на ветеринарен контрол. В страната ежегодно се търгува и се внася оплоден хайвер и декоративни видове риби от редица европейски страни, както и от трети страни, което крие рискове от разпространение на вирусни инфекции. До момента няма епидемиологични данни и липсва информация за разпространението на екзотични вирусни инфекции в рибовъдните ферми в страната.

Ренибактериозата или т. нар. бактериално бъбречно заболяване (BKD) се приема като едно от най-значимите бактериални заболявания при отглеждането на пъстървови риби. Предава се както вертикално – чрез хайвера, така и хоризонтално, при директен контакт, от риба на риба.

Йерсиниозата (ERM) е заразно бактериално заболяване при пъстървови риби, змиорки, есетри, калкан и др. Среща се както в Европа, така и в Америка, Австралия, Нова Зеландия и се приема също като едно от най-значимите бактериални заболявания при пъстървовите риби, водещо до значителни икономически загуби.

Проведен е надзор върху 9 ферми за отглеждане на двучерупчести мекотели за доказване наличието на заболяването мартелиоза.

За периода 2016 - 2017 г. са изследвани общо 492 бр. проби. Проследен е статуса на рибовъдните ферми, като са проведени повече от 1000 анализи за доказване на заболяванията, включени в Приложение IV на Директива 2006/88/ЕС и ОИЕ. Липсата на системни изследвания обаче е основание, по-голям брой от рибовъдните ферми в страната на този етап да бъдат определени към категория III, т.е. ферми с неизяснен здравен статус.

2. Цел на програмата:

Настоящата програма има за цел осигуряване на целенасочен епизоотичен контрол и изясняване на епизоотичната обстановка по отношение на екзотични и неекзотични болести по рибите и двучерупчести мекотели и на тази основа категоризация на фермите за аквакултура като – категория I, получили статут на “свободни от заболяване” или

категория II, в които се изпълнява програма за надзор. Предвижда се също оценка на ефективността от прилаганите противоепизоотични мерки и анализ на риска.

3. Определяне на централния орган, отговорен за надзора и координацията на отделите, отговорни за изпълнение на програмата:

- БАБХ извършва официален ветеринарен контрол на аквакултурнопроизводствения бизнес и одобрените преработвателни предприятия като:
  - организира и следи за изпълняването на мерките за контрол на заразните болести по рибите и двучерупчестите мекотели, подлежащи на задължително обявяване;
  - удостоверява статута на фермите за аквакултури в страната/областите, като свободни от заболяване или отделните категории;
  - определя мерки за ограничаване и ликвидиране на заболяванията, включени в програмата;
  - взаимодейства с институциите, които участват в програмата на национално ниво;
  - осъществява взаимодействието с другите държави членки и гарантира за здравния статус на водните животни и продуктите от тях при международната търговия;
  - събира, съпоставя и анализира данни и изготвя информация и доклади с резултатите по програмата.
- Директорите и началник отделите на “Здравеопазване на животните” в областните дирекции по безопасност на храните
  - изпълняват програмата за контрол на заболяванията по водните животни на регионално ниво.
- Националната референтна лаборатория “Болести по риби, морски двучерупчести мекотели и ракообразни” към НДНИВМИ
  - поддържа постоянна диагностична готовност
  - провежда лабораторно–диагностичните изследвания на всички постъпили проби по програмата
  - информира БАБХ за резултатите

4. Описание на програмата:

Програмата за надзор и официалният контрол на аквакултурно-производствения бизнес включват:

5.1. Регистрация на рибовъдните ферми

БАБХ е официалният компетентен орган, който поддържа компютъризирана информационна система за регистрираните животновъдни обекти. Регистрация на рибовъдните ферми на територията на съответната Областна дирекция на БАБХ се извършва по реда на изискванията на чл. 137 от ЗВД. Кодовият регистрационен номер се дава еднократно и остава постоянен.

Регистъра на фермите за отглеждане на аквакултури включва идентификационен номер на фермата, наименованието на фирмата или име на собственика, географските координати на обекта, местонахождението – населено място и водосборния район, вида на отглежданата риба, внедрената биотехнология и мениджмънт на рибовъдните ферми.

Предвижда се и въвеждане на данни за здравния статус. Регистър на всички регистрирани обекти за аквакултури е публикувана на електронната страница на БАБХ.

5.2.Редовни инспекции и клинични обследвания;

Регистрираните рибовъдни ферми се посещават и инспектират от официален ветеринарен лекар най-малко два пъти годишно за осъществяване на контрол за здравословния статус.

В пъстървовите ферми клинични инспекции и взимане на проби за лабораторен контрол се осъществяват в периода от месец октомври до края на месец май при температура на водата не по-висока от 14°C и с интервал между инспекциите не по-малко от четири месеца.

В шарановите ферми инспекции и вземане на проби се извършва не по-рано от две седмици след достигане температура на водата 15 °С. Клиничен преглед на рибите се извършва във всички производствени единици (басейни, вани в риболупилнята, садки и др.), като се проверява за наличието на умрели риби или риби с отклонения от нормалното състояние (слабо подвижни, не реагират на външни дразнения, с екзофталмус, почерняване на тялото, хеморагии и др).

Здравните инспекции и вземането на проби за лабораторно изследване от мидените ферми се провеждат след като температурата на водата превиши 17 °С.

Проби за лабораторно изследване се взимат и в случаите на повишена смъртност над технологичните норми или регистрирана смъртност в естествените ареали на водосборната зона.

Пробите трябва да се състоят от не по-малко от 3 броя и не повече от 10 броя риби, от всяка технологична група, които се пакетират поотделно в асептични пликове и се транспортират в хладилни контейнери или в съд под лед (температура от 0°C до 5°C).

При пробовземането се обхващат пропорционално всички технологични групи риби във фермата на случаен принцип. При използване на повече от един водоизточник в пробовземането се включват риби от басейните на различни водоизточници. Когато се касае за стопанства, предназначени основно за производство на оплоден хайвер и зарибителен материал при вземане на пробите трябва да се фокусира на периода за размножаване. В пробата за лабораторно изследване се включват преимуществено риби с отклонения от нормалното поведение или показващи признаци на заболяване при клиничния преглед.

При изпълнение на настоящата програма се спазват основните модели за извършване на клинични инспекции в регистрираните обекти за отглеждане на аквакултура и минималните изисквания прилагани за плановете за взимане на проби съгласно Решение 1554/2015/ЕС.

Схема за мониторинг на зони и отделни компартменти за двугодишен период на контрол, предшестващ получаването на одобрен статут по отношение на ВХС и/или ИХН

Вид рибовъдна ферма	Бр.клинични инспекции	Бр.лабораторни изследвания	Бр. риби в проба:	
			Риби за угояване	производители и ремонтно стадо
пълносистемни	2	2	50 /първо инспектиране/ 75 /второ инспектиране/	30/първо инспектиране/ 0 /второ инспектиране
Разплодни ферми	2	1	0	75 /първо или второ инспектиране/
угоителни	2	2	75/първо и второ инспектиране/	0

Схема за мониторинг на зони и отделни компартменти за двугодишен период на контрол, предшестващ получаването на одобрен статут по отношение на Кoi херпес вирусна инфекция (КХВ, КНУ) и пролетна вiremия по шарана (ПВШ, SVCV)

		Бр.клинични инспекции	Бр.лабораторни изследвания	Бр.риби в проба
Ферма	Първите 2 години на надзор	2	2	75/първо и второ инспектиране/
	Макс.бр.риби за 1 пул : 2			

Схема за надзор на зони и отделни компартменти за достигане статут на свободна от заболяване за *Marteilia refringens*

	Бр.клинични инспекции	Бр.лабораторни изследвания	Бр.миди в проба
Ферма/зона за аквакултура	1	1	150

Контролът върху останалите вирусни и бактериални заболявания, включени в програмата за надзор, а именно епизоотична хемопоеична некроза, инфекциозна панкреатична некроза, инфекциозна анемия по съомгата, ренибактериоза и йерсиниоза се осъществява според броя риби, посочени по-горе.

5.3. Лабораторни изследвания

Лабораторните изследвания за диагностика на екзотични и неекзотични заболявания по рибите и двучерупчестите мекотели, включени в изпълнението на настоящата програма се провеждат по акредитирани методи, съгласно ISO 17025:2017, съобразени с посочените в Наръчника за диагностични тестове за водни животни на Световната организация по здравеопазване на животните, O.I.E 2015 и Решение на Комисията 1554/2015/ЕС.

Стандартните скринингови и диагностични методи за вирусна хеморагична септицемия (VHS), инфекциозна хемопоеична некроза (IHN), инфекциозна панкреатична некроза (IPN) по пъстървата, както и пролетна вiremия по шарана (SVC), включват: конвенционално изолиране на вирусите в чувствителни клетъчни култури с последваща

серологична идентификация чрез вируснеутрализационен тест, ензим свързан имуносорбентен метод (ELISA), индиректен имуофлуоресцентен тест (IFAT) и/или реверсна транскриптазна полимеразноверижна реакция (конвенционална или в реално време (RT-PCR и RT-qPCR).

Появата на огнище на ВХС или ИХН се потвърждава след изолиране на вирусите или ако поне два от методите за откриване на вирусния антиген са дали положителен резултат. Други случаи могат да се потвърдят ако е установена епизоотична връзка с потвърдени случаи и ако един метод за откриване на антиген е дал положителен резултат.

Всички изолати при вирусологичните изследвания от първични огнища или при първоначални случаи на инфекция се изпращат за потвърждаване и генетичен анализ в Референтната лаборатория на Европейската общност за тези вируси (EURL for Fish Diseases), Копенхаген, Дания.

Качеството и ефикасността на използваните в Националната референтна лаборатория методи се контролират и чрез междулабораторни профишънски тестове, организирани ежегодно от Референтната лаборатория на Европейския съюз.

5.4. Мерки и законови разпоредби по отношение на обявяването на заболяването:

Член 124 от Закона за ветеринарномедицинската дейност и Наредба № 23 от 14.12.2005 г. за реда и начина за обявяване и регистрация на заразните болести по животните определя реда и условията за обявяване на заразните болести.

6. Общо описание на разходите и ползите от изпълнението на програмата:

Програмата за здравно инспектиране ще се провежда във всички ферми за производство на аквакултури в Р. България. Резултатите от проведените изследвания ще бъдат основа за предприемане на своевременни мерки за ограничаване разпространението на тези заболявания в рибовъдните ферми, както и да се докаже, че определен район (водосборен район или водоизточник) е свободен от тях в рамките на общностната търговия и мрежата на международната търговия според правилата на Световната организация по здравеопазване на животните.

Стратегическа цел – категоризация на фермите за аквакултури и официално признаване на статут на страната “свободна от екзотични и неекзотични заболявания по водните животни” - (вирусна хеморагична септицемия, инфекциозна хемопоеична некроза, кой херпес вирусна инфекция и пролетна виремия по шарана, мартелиоза по двучерупчести мекотели) и отчитане на риска, който аквакултурно-производственият бизнес и одобрените преработвателни предприятия представляват във връзка с ограничаването и разпространението на тези заболявания.

категория	Здравен статус на фермата	от/за	Технологични връзки
I	Свободни от заболяване	I	I-V
II	Програма за надзор	I	III+V
III	Неизяснен статус	I, II & III	III+V
IV	Ерадикационна програма	I	V
V	Инфектирани	I-V	V

Разходите за изпълнение на програмата за надзор на екзотични и неекзотични заболявания във фермите за аквакултура в Р. България включват:

- заплащане на залегналите в програмата пробовземания и тяхното изпращане от регистрираните /официалните ветеринарни лекари;
- закупуване на необходимите диагностични китове и поддържане на диагностичната апаратура в НРЛ